

## Lo de l'article neutre

Ignasi Moreta. Barcelona.  
/ 22.03.2013  
Segueix a @nuvol\_com

Tuiteja

Hi ha problemes lingüístics creats per la interferència d'una llengua veïna. N'hi ha de creats per la ignorància o la desídia dels mitjans de comunicació, dels docents i de la població en general. I n'hi ha de creats per la normativa. El *lo* neutre és un exemple claríssim de problema creat per la normativa. Vegem-ho.



Ignasi Moreta

### Abans de la normativa

L'article masculí i neutre tenien, en el català prenORMATIU, la forma plena *lo* i la forma contracta *l* (aquesta última era usada en contacte amb vocal, abans o després de l'article). En plural, les formes respectives eren *los* i *ls* (en aquest últim cas, en contacte amb vocal únicament amb l'article posposat a la vocal). Més tard, les formes *li* i *ls* adoptaran les formes gràfiques *el* i *els*, respectivament.

L'any 1909, Joan Maragall publica *Elogi de la poesia* (Bartomeu Baixarias, Barcelona, 1909), un text en prosa en què l'article *lo* apareix sovint, però sempre com a article neutre (mai com a article masculí). L'ortografia catalana normativa encara no existeix (es publicarà l'any 1913). L'any 1909, doncs, molts escriptors han bandejat el *lo* com a article masculí però el conserven com a neutre. Transcriu a continuació alguns exemples d'aquest ús procedents d'aquest text maragallà de 1909:

- en tot lo que consent la llur naturalesa terrenal
- m'apodero destrament d'ella per lo que em cal
- i jo mateix, i lo que hi represento
- el cel per lo gran i blau i clar
- Tot lo que he dit és del poeta i de la poesia ideals.
- que és lo més oposat a la seva naturalesa intuïtiva

### Altres articles del mateix autor

- Eugenio Trias, filòsof i maragallista  
10.2.2013 Notícies  
I la traducció d'assaig?  
1.2.2013 Notícies  
Fragmenta: llibres per a la saviesa  
30.10.2012 Opinió  
Joan Llopis, in memoriam  
27.6.2012 Opinió

### + Llegits

- 1 Verballiada 2013: "Faci com Messi en un mercat persa"
- 2 Editar Sebastià Bennasar
- 3 Una novel·la lluminosa
- 4 Un catorze d'abril al Món Llibre
- 5 Pujol llegeix (a la presó) La pell de brau
- 6 La «vella i podrida Europa»
- 7 La fotografia dins el marc digital
- 8 Pàjarus de Catalunya i altra fauna d'estar per casa
- 9 D'un parèntesi molt curt
- 10 La primera Revetlla de Sant Jordi a les Biblioteques

g. que és lo més perillós per lo que s'assembla exteriorment a la inspiració poètica, essent-li lo més enemic

h. L'epopeia, el drama, l'oda, la sàtira i tantes altres menes d'obres de lo que se'n diu literatura

i. I és això, lo impensat, la llei de la poesia.

j. en la intenció del Dante foren potser lo principal de la seva obra i el seu tema

k. Mes d'aital obra ¿què n'és lo immortal, què n'és lo sempre fort i veritable, què n'és lo viu i lo actiu avui i sempre més?

l. ¿Què us penseu que és lo que en la *Divina Comèdia* salva molt de lo que fóra tot malmès per la fredor d'intencions extrapoètiques?

m. i això és lo nou llavors

n. lo únic que es logra amb això és enterbolir-la

o. animat per l'interès de l'acció, que és també lo rudimentari de la vida (l'esforç en si) i per tant lo més proporcionat al sentit confós de la massa

p. Comença l'interès viu de l'acció humana; no el pur interès per la forma, que és lo artístic, sinó per la forma animada d'una acció externa.

Hi insisteixo: Maragall publica aquest text abans de la fixació de la normativa, i espontàniament bandeja el *lo* masculí i adopta el *lo* neutre o abstractiu. Crec que no es pot continuar insistint en la interferència del castellà com allò que explicaria l'establiment de la distinció de dos usos del *lo*: un com a article masculí, en desús, i un altre com a article neutre o abstractiu. Abans de l'establiment de la normativa els escriptors ja fan, espontàniament, aquesta distinció: abandonen un *lo*, el masculí, però en mantenen l'altre, el neutre o abstractiu. N'he donat un cas concret de l'any 1909, però els exemples podrien multiplicar-se.

La normativa soluciona un problema i en crea un altre

Fabra va decidir bandejar la forma plena de l'article, tant en singular com en plural (*lo* i *los*), i va donar plena carta de naturalesa als articles *el* i *els*, que en feien la funció. La proposta, no cal dir-ho, ha fet fortuna: avui, els que no som tortosins diem i escrivim *el llapis* i *els amics*, i ens hauríem de fer autèntica violència per dir *lo llapis* i *los amics*. El sistema ha funcionat perquè no feia sinó recollir una tendència espontània en l'evolució de la llengua. Però va quedar, ¡ai!, un àmbit en què l'invent no funcionava: l'ús neutre de l'article. Els parlants ja havien substituït de manera prou espontània els usos masculins de *lo* i *los* per *el* i *els*, però aquells mateixos parlants es van trobar normativament deseparats pel fet que hi havia un ús de *lo* i *los* que, en canvi, no havien pas abandonat: el neutre. Això només ens mostra un fet: quan la normativa dóna carta de naturalesa a la intuïció dels parlants, és acceptada; quan s'oposa a aquesta mateixa intuïció, fracassa. Tota gramàtica normativa s'ha de construir sobre una gramàtica descriptiva. Primer ve l'ús; després, la norma. En el cas de l'article neutre s'ha volgut actuar a l'inrevés: primer hi ha hagut la norma, però l'ús, cent anys després, encara no l'ha acompanyat. ¿No ho hauríem de repensar?

A més a més, cal constatar que la norma, en aquest punt, gairebé no ha estat discutida. S'han omplert pàgines i pàgines sobre l'ús dels signes interrogatius i exclamatius inicials, o sobre la normativa de *per* i *per a*, o sobre els pronoms febles, o sobre tantes altres controvèrsies lingüístiques. En canvi, el *lo* no ha estat gaire qüestionat pels lingüistes. I, amb tot, l'ús diari en qualsevol registre lingüístic demostra que la normativa no ha estat assimilada. ¿Potser perquè *no pot* ser assimilada, perquè no recull el geni de la llengua?

Existeix un minuciós estudi de Mar Batlle titulat «A propòsit de l'article neutre» on es tracta aquesta qüestió molt detalladament. Batlle qüestiona, amb sòlids arguments, que l'ús neutre de l'article *lo* sigui degut a una interferència castellana. I no s'està d'afirmar: «El divorci que actualment hi ha entre l'ús de l'article neutre en els registres orals i espontanis i la condemna que en fa la normativa és *la prova més tangible de la insuficiència de la normativa que el condemna*. Perquè a més de no proporcionar en molts casos una solució que convenci el parlant a deixar el *lo*, *fomenta la sintaxi castellanitzant* amb la recomanació de la simple substitució de l'article neutre per la forma *el*. D'aquesta manera es generen tot un conjunt de frases sintàcticament ben castellanes, però considerades correctes perquè presenten la commutació del *lo* per *el/allò/això*.» (Mar Batlle, «A propòsit de l'article neutre», *Llengua & Literatura*, núm. 11, 2000, p. 349; els subratllats són meus.)

La meua experiència com a corrector i editor

Durant els últims sis anys, la meua tasca com a editor d'una cinquantena de llibres en català dels àmbits filosòfic, antropològic, teològic o d'altres disciplines anàlogues, m'ha fet topar molt sovint amb una dificultat insalvable: la necessitat de fer ús de l'article neutre, sobretot davant d'adjectiu (però no exclusivament).

Hi ha dues obres clàssiques de la fenomenologia de les religions en què aquest problema apareix ja en el títol: *Das Heilige*, de Rudolf Otto, i *Das Heilige und das Profane*, de Mircea Eliade. Totes dues obres van ser publicades originàriament en alemany, tot i que l'obra d'Eliade va ser escrita en francès.

Evidentment, en alemany la forma *das* davant d'adjectiu no ofereix cap mena de problema. *Das* és la forma neutra d'un article que disposa de tres formes: *der* (masculí), *die* (femení) i *das* (neutre). En francès no existeix una forma neutra de l'article definit, però la forma masculina en fa la funció. D'aquesta manera, *Le sacré* i *Le sacré et le profane* són les versions franceses dels títols d'Otto i Eliade, i cap d'aquestes formes no

causa estrangera en el lector en llengua francesa. L'italià i el portuguès estan en la mateixa situació: *Il sacro* i *Il sacro e il profano* en italià, i *O sagrado* i *O sagrado e o profano* en portuguès, és com s'han traduït les obres d'Otto i Eliade: el lector italià, el portuguès i el francès no experimenten cap incomoditat amb l'ús de l'article determinat davant d'adjectiu. El castellà ha traduït aquestes dues obres d'aquesta manera: *Lo santo* i *Lo sagrado y lo profano*. La traducció de *Heilige* per *santo* i no pas per *sagrado* és discutible, però farà més transparent la dificultat que tenim en català. Però el que ara ens interessa és que el castellà disposa, com l'alemany (tot i que en fa un ús diferent), d'un article neutre: *lo*.

Que la proscripció normativa de *lo* s'ha imposat en tots els registres escrits és un fet incontestable. Els correctors rarament hem de corregir l'ús del *lo* en els textos dels autors, tot i que sí que ens toca corregir sovint les alternatives que els autors mateixos han donat a l'ús d'aquesta partícula. Perquè si és cert que rarament escrivim *lo*, també ho és que, oralment, no hem deixat mai de fer-lo servir. «Lo més bonic és l'alarma dels burgesos», escrivia Maragall al seu amic Anton Roura en comentar-li el primer Primer de Maig celebrat a Espanya, l'any 1890. Avui, espontàniament tots ho diríem igual però ho escriuríem de manera diferent: «El més bonic és l'alarma dels burgesos.» Amb aquesta esmena, ¿hi guanyem alguna cosa? ¿És realment més genuïna la forma «el més bonic» que «lo més bonic»?

Tornem, però, a les obres d'Otto i Eliade. Otto escriu *Das Heilige*. El terme *Heilige* el podem traduir per 'sagrat' o per 'sant'. En el primer cas, molts optarien per *El sagrat*, *El que és sagrat*, *Allò que és sagrat* i \**Allò sagrat*. Aquesta última forma és clarament aberrant, motivada pel rebuig pel *lo* però infinitament pitjor (si és que l'article *lo* és realment rebutjable). Una cerca a Google de la forma «allò sagrat» dona 29.400 resultats: és una xifra molt alta (tenint en compte que l'expressió només pot aparèixer en contextos especialitzats i en boca de persones cultes) que ens dona la mesura de fins a quin punt la interdicció del *lo* genera una ultracorrecció aberrant i malauradament molt estesa. Cap catalanoparlant no diu, espontàniament, «allò sagrat»; no és una forma genuïna, sinó una lamentable ultracorrecció que revela, però, l'existència d'un problema: el que diem espontàniament (*lo sagrat*) «no ens ho deixen dir», i les alternatives «correctes» —*el sagrat*, *el que és sagrat*, *allò que és sagrat*— resulten problemàtiques. ¿Per què?

*El que és sagrat* i *Allò que és sagrat* són formes problemàtiques perquè resulten artificioses i atempten contra el principi d'economia del llenguatge. Ens calen tres paraules per dir el que les altres llengües (l'alemany, l'anglès, el francès, l'italià i el castellà) poden dir, amb tota naturalitat, amb una de sola. La segona forma (*Allò que és sagrat*), a més, treu a la primera (*El que és sagrat*) la poca espontaneïtat que encara pogués tenir. Hi ha qui proposaria altres alternatives, encara més problemàtiques en aquest cas: *La cosa sagrada*, *Les coses sagrades*, *La idea de sagrat* o *La sacralitat*. En resum: si volem respectar l'actual marc normatiu sembla evident que l'opció menys dolenta és *El sagrat*.

¿Però què passa si optem per traduir *Heilige* per 'sant', com s'ha fet en castellà? Aleshores, el problema encara és més greu, perquè *El sant* no funciona de cap de les maneres, com sap qualsevol catalanoparlant que tingui un mínim de sensibilitat lingüística. ¿Per què *El sagrat* pot passar, i *El sant* no? Un filòsof amb una alta sensibilitat lingüística em deia que era una qüestió «d'oïda»: *El sant* «no sona gens bé, no funciona». Potser és una argumentació poc científica, però respon a una percepció real (i gosaria dir que l'oïda, quan és ben afinada, constitueix un indicador lingüístic de primer ordre). Però hi ha més: *sant* també l'utilitzem com a substantiu, i amb un article definit al davant el podem confondre amb el substantiu. El mateix que ens passaria si traduïssim *Lo barroco* d'Eugeni d'Ors per *El barroco*.

Més exemples: Jacques Lacan parla abundantment de «le symbolique, l'imaginaire et le réel». ¿Què pot fer l'esforçat traductor català del psicoanalista francès? ¿Traduirà per «el simbòlic, l'imaginari i el real»? Probablement, perquè parlar d'«el que és simbòlic, el que és imaginari i el que és real» suposa una pèrdua massa gran respecte a la força que té l'original francès. Si són termes que apareixen reiteradament en un text, l'artificialitat de la fórmula «el que és» pot acabar resultant insuportable, i no diguem si optéssim per la fórmula «allò que és». Ara bé: si som honestos haurem de reconèixer que «el simbòlic, l'imaginari i el real» no és una bona solució, sinó tan sols la solució menys dolenta en l'actual marc normatiu. És a dir: ens resignem a «el simbòlic, l'imaginari i el real», però de fet aquestes formes són fruit d'una substitució, atès que, espontàniament, el que hauríem dit és «lo simbòlic, lo imaginari i lo real».

Xavier Melloni és un assagista català que es mou entre l'antropologia, la filosofia de la religió i la teologia, uns camps que exigeixen sovint l'ús de l'article neutre. Molts dels seus llibres s'han publicat en castellà i en català, simultàniament o amb pocs mesos de diferència. Un dels seus llibres es titulava, en castellà, *El Uno en lo Múltiple*. En català van resoldre el problema substituint l'adjectiu per un substantiu que aparentment significa el mateix (*multiplicitat*), cosa que, a la pràctica, significava eludir el problema, no pas resoldre'l. Tots sabem que *la multiplicitat* no significa el mateix que *lo múltiple*, i sobretot que no té la mateixa força. Però amb *la multiplicitat* es respectava el marc normatiu. *El Uno en lo Múltiple* va esdevenir, doncs, *L'U en la Multiplicitat*. La normativa catalana va obligar a fixar en aquesta llengua un títol amb menys força que el castellà.

El mateix (¿lo mateix?) li va passar a Melloni amb *Vislumbres de lo Real*. En català l'autor va optar per *Esclatxes de Realitat*. Deixem de banda el canvi de *Vislumbres* per *Esclatxes*, que no és cap traducció sinó un canvi de sentit (la traducció seria *Beslums*). El problema rau a «lo Real», evidentment. L'autor hauria pogut optar per *Esclatxes del Real*, *Esclatxes del que és Real*, *Esclatxes d'allò que és Real*. No cal insistir en l'artificialitat de les tres opcions. ¿Solució? Eludir el problema fent la mateixa operació d'abans: substituir l'adjectiu per un substantiu amb menys força. Resultat: *Esclatxes de Realitat*. Novament el nostre marc normatiu ens va privar d'un títol que hagués tingut sens dubte molta més força: *Esclatxes de lo Real*. Vaig ser l'editor d'*Esclatxes de Realitat*: l'autor ja ens va donar el problema resolt (eludit) i en aquell moment (el llibre va aparèixer el maig del 2007) no ho vaig qüestionar. Avui, però, em pregunto si va ser un encert convertir «lo Real» en «Realitat».

I un últim exemple: cada cop que, corregint textos, topo amb l'expressió «l'important» («L'important és que vinguis», «L'important és que resolguem el problema»), m'adono que la normativa ha creat un problema. Els correctors acostumen a deixar passar aquesta expressió, sigui perquè s'hi han acostumat, sigui perquè no hi troben alternatives. Jo, però, bandejo la forma sistemàticament, al preu si cal de retocar la frase

sencera, perquè crec que «l'important» no és (no pot ser) una forma genuïnament catalana. Això no ho hem dit mai. El que hem dit sempre és, indubtablement, «lo important».

Torno al punt de partida. Els que treballem amb textos filosòfics en llengua catalana tenim, en aquest punt, un autèntic problema. Però no és un problema lingüístic, sinó normatiu: el problema l'ha creat la normativa en tractar de proscriure un ús real i genuí de l'article neutre *lo*. Els deixebles d'Eusebi Colomer recorden que, a les seves classes d'història de la filosofia moderna i contemporània, es mostrava indignat pel fet que s'hagués suprimit l'article *lo* en català, ja que això dificultava enormement l'expressió en català de la reflexió filosòfica i posava molts problemes a la traducció de bons textos filosòfics estrangers. També el filòsof Raimon Panikkar havia expressat reiteradament, fins i tot per escrit, la seva contrarietat per aquest punt de la normativa. Em consten també les dificultats que han tingut filòsofs catalans d'alta consciència lingüística com Pere Lluís Font i Josep-Maria Terricabras davant aquest problema endimoniat. Estic convençut que una enquesta entre filòsofs catalans faria aflorar un amplíssim consens en l'enuig per la proscripció normativa de l'article neutre *lo*.

#### L'observació del fenomen a la premsa

Des del meu punt de vista, Manuel Cuyàs és un dels periodistes catalans en actiu que escriu un català millor. El llegeixo sovint, especialment per poder fruitar —i aprendre— del seu català genuí, viu, segur. I, tanmateix, en un article de Manuel Cuyàs hi vaig poder llegir: «El fonamental és que ens paguin, el fonamental és que cobrem.» (*El Punt Avui*, 2-5-11) Voldria creure que Cuyàs no va escriure això (que l'esguerro és d'un anònim corrector i, potser millor, d'un becari fent pràctiques a la redacció del diari). Perquè en català no hem dit mai «el fonamental és que...». Aquesta forma és completament aliena al geni de la llengua, tant com «l'important» que assenyalava més amunt. El problema és que es fa difícil dir-ho bé respectant l'actual marc normatiu. Perquè dir-ho bé, desenganyem-nos, significa dir «Lo fonamental és que ens paguin», però aleshores quedem fora del paraigua normatiu, que deixarà passar aberracions com «el fonamental» o tractarà de convèncer-nos de la bondat de formes com «el que és fonamental és que ens paguin, el que és fonamental és que cobrem», o com «allò que és fonamental...», o fins i tot ens dirà que hem de canviar completament la construcció i dir que «el que cal és que ens paguin».

Un altre escriptor català amb alta consciència lingüística, Joan-Francesc Mira, escrivia a *El Temps* (ell o el corrector d'*El Temps* aleshores, Jordi Badia): «El senyor Duran [...] afirmà públicament que allò "lògic" seria configurar un estat espanyol amb autonomia per a "les tres comunitats històriques".» (Joan Francesc Mira, «Cafè per a pocs», *El Temps*, 24-7-2012, p. 66.) Fixem-nos-hi bé: «allò lògic» signat per Mira, corregit per Badia (o equip) i publicat a *El Temps*. Això és el que hauria de combatre la normativa, i no pas «lo lògic», que és el que, amb bona lògica, hauria hagut d'escriure Joan-Francesc Mira en aquest context.

Una altra perla, també d'*El Temps*: «Quan es va signar el tractat dels Pirineus, [...] els comerciants feien el de sempre —el comerç de la sal va continuar— però, de sobte, amb una frontera al mig.» (Àlex Milián, «Vells camins, nous contrabandistes», *El Temps*, 31-7-2012, p. 16.) És evident què volia escriure l'autor: «feien lo de sempre». Però el mateix autor per autocensura, o el corrector de torn per ignorància, va perpetrar aquest aberrant «feien el de sempre». Però ja ho sé: em diran que el corrector hagués hagut d'optar per «feien el que havien fet sempre» o «feien allò que havien fet sempre» (jo «feien com de costum!»). Sí, sempre podem girar la frase, sempre podem dir les coses d'una manera diferent, i fins i tot sempre podem no dir-les, i així ens estalviem el problema. Però el que cal no és pas eludir els problemes, sinó resoldre'ls.

Un altre exemple, aquest cop d'*El Punt Avui* i sota la signatura d'un llicenciat en filologia catalana: «El darrer exemple ètnic ve del coronel franquista Francisco Alamán, el qual em dedica bona part d'un article on parla dels "malnacidós charnegos separatistas", entre els quals em compta. [...] He de reconèixer que té raó en el de "charnego separatista", però no pas en el de "malnacidó".» (Josep Lluís Carod-Rovira, «Dos models de nació», *El Punt Avui*, 30-9-2012.) A mi, perdonin, aquest ús d'«el de» m'esfereix. Això no és català: com a mínim, no és el català que parlaven els meus avis ni el que parlo jo. Tampoc no hauria de ser el català d'un filòleg. Confio que l'esguerro sigui obra també d'un becari del departament d'edició de l'il·lustre diari.

Però dels mals exemples no se n'escapa ningú, ni tan sols el nostre diari oficial. Diu el DOGC: «La persona beneficiària ha de presentar [...] el resguard de la garantia per un import determinat a la resolució en funció del previst a la base 8.» (*DOGC*, núm. 6073, 23-2-2012, p. 8610.) Alguns diran: fàcil, haurien d'haver posat «d'allò previst». Provem-ho: «El tipus d'interès aplicable per al període vinent li serà comunicat segons allò indicat a la clàusula de revisió.» (Comunicació bancària a l'autor, 7-9-2012.) L'amable lector farà bé de rellegir aquesta frase en veu alta: «allò indicat a la clàusula de revisió». ¿De debò que *allò* serveix per a aquests usos? ¿No seria més fàcil, més evident, més espontani, més genuí, més català, «lo indicat a la clàusula»? ¿No és el que (¿lo que?) tots diríem, si no tinguéssim una concepció policial del paper de la normativa?

#### Una proposta a la Secció Filològica de l'IEC

La Secció Filològica de l'IEC està fent conèixer els esborranys més avançats de [la nova gramàtica normativa](#) «per la voluntat de facilitar al màxim la interacció amb els professionals amb l'única finalitat de fer-los coneixedors dels treballs de la institució i afavorir aportacions de caràcter personal que contribueixin a millorar els textos». Responent a aquesta crida, el 17 de desembre del 2010 em vaig adreçar al Dr. Isidor Mari, president de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, per proposar-li formalment una esmena al punt 13.1 de l'apartat «Morfologia flexiva» de la futura gramàtica normativa, punt en què es parla precisament de la qüestió que ens ocupa: «La morfologia dels articles». Aquest esborrany ens diu que l'article determinat té flexió de gènere i de nombre, cosa que dona les formes *el, la, els i les*, amb les variants aglutinades i les variants salades. I una breu referència al *lo* en un cos de lletra més petit (que sembla indicar un caràcter més descriptiu que propiament normatiu): «Les formes masculines antigues *lo* i *los* es mantenen en la llengua general en certs contextos fossilitzats (*tot lo món, tot lo dia, per lo senyal*), i en alguns parlars nord-occidentals, en registres informals (*lo pare, lo cotxe, los carrers, los pobles*).» El *lo*

aplega, doncs, tres característiques que acostumen a ser l'aval més clar de genuïtat: 1) és antic; 2) és propi de parlars nord-occidentals (no és, doncs, cap castellanisme barceloní), i 3) és usat en registres informals (no és, doncs, cap cultisme artificialment introduït). Però aquests usos, reconeguts per la gramàtica normativa, no abasten ni de bon tros la totalitat d'usos del *lo*. Badia i Margarit ja va observar el següent a la seva gramàtica descriptiva i normativa: «S'ha de reconèixer que, en el llenguatge corrent (modalitat oral), la forma *lo* és pràcticament universal en l'ús espontani de la llengua: no estranya ningú i ningú no s'hi sent estrany.» (Antoni M. Badia i Margarit, *Gramàtica de la llengua catalana*, Proa, Barcelona, 1995, p. 453.) Crec, doncs, que no és correcte afirmar que la forma *lo* només s'utilitza en contextos fossilitzats i en registres informals dels parlars nord-occidentals. I la *Gramàtica del català contemporani* deixa clar el contrast, en aquest punt, entre gramàtica descriptiva i gramàtica normativa: «Tot i la interdicció normativa, l'única realització viva de l'article *lo* en la llengua comuna és la que correspon a l'ús com a article neutre.» (*Gramàtica del català contemporani*, S.7.3.3b, p. 1473.)

Entenc que una bona gramàtica normativa ha d'estar abonada per una bona gramàtica descriptiva, i que el seu encert es mesura també en l'acceptació popular que té. Cap d'aquestes dues condicions no es compleix en el cas que ens ocupa: ni les gramàtiques descriptives abonen la proscripció del *lo*, ni s'ha aconseguit que la proscripció arrelí en l'ús espontani, malgrat que la norma no ha estat contestada (la discrepància de Moll ha passat força desapercebuda, i la d'Albert Pla Nualart és recent i no ha generat el debat que mereixeria).

Tant Badia i Margarit com la *Gramàtica del català contemporani* tenen molt clar que l'ús de l'article neutre *lo* en català és molt estès i que no és pròpiament un castellanisme sinó un fruit natural de l'evolució de la llengua, probablement afavorit, això sí, per l'evolució paral·lela del castellà. Si això és el que ens dona la gramàtica descriptiva, ¿què ha de fer la gramàtica normativa? ¿Dir que l'ús és erroni? ¿Establir que quan Maragall escrivia, l'any 1890, que «lo més bonic és l'alarma dels burgesos», ho escrivia malament? ¿Decidir que quan una persona culta diu espontàniament «lo del teu germà» (l'exemple és de Badia i Margarit), s'està equivocant?

Aquestes i altres consideracions les vaig incloure en una carta de cinc pàgines adreçada a la màxima autoritat normativa en la meua llengua. Acabava el meu raonament amb aquest paràgraf: «Entenc que en aquest punt el marc normatiu no està avalat per l'ús genuí, i constato que un cop consolidada la normativització fabriana la proscripció del *lo* neutre, tot i no haver estat gaire contestada, no ha aconseguit excloure aquest article de l'ús espontani dels parlants. Afegim-hi el fet que les alternatives tenen, sovint, molts problemes, i que condueixen *de facto* a ultracorreccions aberrants. I tinc ben present que l'expressió filosòfica i científica en llengua catalana, ja prou dèbil històricament, es veu seriosament perjudicada en aquest punt. En conseqüència, goso demanar a la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans el reconeixement de la forma *lo* de l'article determinat neutre en la gramàtica normativa i en les properes revisions del diccionari normatiu.»

El Dr. Isidor Marí va contestar la meua carta el 2 de febrer del 2011. Confesso que esperava rebre una carta tipus i que, en canvi, vaig rebre una carta amb arguments. Marí em deia que havia comentat les meves consideracions amb altres membres de la Secció Filològica i que les tindrien en compte en els treballs de redacció de la gramàtica, però que no creia que «l'absència d'aquest element en el català culte i formal constitueixi una dificultat tan insalvable» com jo sostenia. Admetia (i crec que això ja és admetre molt, moltíssim) que «hi ha raons per a proposar-ne l'acceptació en el català col·loquial, però la seva incorporació al català culte formal —i sobretot en textos escrits— té poc suport. La proposta normativa que van fer Pompeu Fabra i l'IEC ha estat generalment adoptada i ha esdevingut avui una norma d'ús força consolidada. [...] Avui aquest criteri no és únicament una norma gramatical de l'IEC, sinó una norma socialment assumida i implantada en els textos formals cultes.»

D'altra banda, a la seva resposta (de dues pàgines) Isidor Marí s'estenia amb generositat en el problema que li havia plantejat entorn de les traduccions de *Das Heilige und das Profane* i *Das Heilige*, proposant per al primer cas *El sagrat i el profà* i suggerint, en el cas del segon, inspirar-nos en l'opció anglesa: *The idea of the holy*.

Tot i no donar-me la raó, hi ha tres aspectes molt valuosos en la resposta de l'IEC. En primer lloc, el to i el fet mateix de la resposta: la carta d'Isidor Marí demostrava que l'IEC es prenia seriosament la meua proposta i, tot i no acceptar-la, hi entrava en diàleg en un to constructiu. Ho remarco, ho agraeixo i ho celebro, perquè és una actitud que honora l'Institut i el president de la seva Secció Filològica.

En segon lloc, vaig valorar molt el concepte de *normativa* que destil·lava la carta d'Isidor Marí. Perquè una possible resposta seria dir: la normativa ha estat fixada per l'IEC, que en té les competències i que compta amb professionals competents, i vostè el que ha de fer és creure (en el sentit català del terme). En canvi, Marí en cap moment no va fer servir aquest argument d'autoritat. Al contrari: remarcava que la normativa era una proposta, i que si se li donava autoritat era perquè se l'havia guanyada, perquè socialment aquella proposta havia estat assumida. Però acceptava amb naturalitat el dret a la discrepància, també en aquesta matèria: «En darrer extrem, però, l'existència d'una norma lingüística socialment assumida no impedeix que un escriptor, un traductor o un editor adoptin una solució diferent, fent ús de la seva llibertat i la responsabilitat consegüent. Si vostè creu que ha d'introduir el *lo* neutre i vol exposar les raons per què ho fa, està en el seu dret de fer-ho. La nostra impressió és que una decisió així serà molt més difícil d'acceptar socialment que la traducció *El sagrat i el profà*.»

I, en tercer lloc, vaig valorar que, implícitament, el Dr. Marí reconegués que la meua proposta probablement caldria prendre-la en consideració en l'àmbit del català oral no formal. Isidor Marí em deia que no considerava oportú canviar la normativa pel que fa a la llengua culta escrita, però sí que hi havia raons per prendre-la en consideració per a la llengua oral. Sense dir-m'ho explícitament, crec que se'n pot deduir fàcilment que en una propera revisió de la «Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana» caldria introduir el «*lo*» neutre en contextos orals, com s'hi va introduir el *sigut*, amb gran escàndol dels puristes. Podria ser un primer pas.

Poc després d'aquesta correspondència amb Isidor Mari vaig publicar el llibre *Das Heilige und das Profane*, de Mircea Eliade, en català. Per a la traducció del títol vaig optar amb certa recança per *El sagrat i el profà*. No vaig optar per la dissidència lingüística per diversos motius. En primer lloc, perquè bons amics filòlegs coneixedors de les meves inquietuds em deien que de normativa n'hi ha d'haver una, no pas dues o tres, i que a l'hora de posar en circulació una forma gramaticalment «dissident» calia fer-ho amb la màxima responsabilitat i prudència. Tot i estar d'acord amb els meus arguments, m'aconsellaven «carregar-me de raons» abans d'emprendre un canvi d'aquesta magnitud.

D'altra banda, sóc ben conscient que un canvi d'aquestes característiques requereix un estudi aprofundit de la qüestió, un estudi que, de moment, ningú no ha fet. El *lo* neutre té usos molt diversos en el català espontani, i probablement no tots mereixen la condonació de l'actual condemna normativa. I això, per tant, vol dir que ens caldrà filar molt prim. *El sagrat i el profà*, per exemple, presenta l'article neutre sota dues formes: en contacte amb vocal i sense aquest contacte. És possible que, en contacte amb vocal, la forma *el* sigui més encertada que la forma *lo*. Si això és així, ¿vol dir que la forma òptima d'aquest títol seria *Lo sagrat i el profà*, amb *lo* en el primer cas pel fet que no hi ha contacte amb vocal i *el* en el segon perquè sí que n'hi ha? ¿O en casos com aquest seria millor mantenir una sola forma, sigui *El sagrat i el profà*, sigui *Lo sagrat i lo profà*? ¿O potser caldria optar per *El sagrat i el profà* perquè, fet i fet, aquesta expressió ja s'ha consolidat, i en canvi caldria fer *Lo sant* i *Lo barroc* en els títols d'Otto i Ors respectivament, per raons eufòniques i d'amfibologia? I continuem filant prim: ¿per què ens plantegem *Lo sagrat i el profà* i no, en canvi, *l'important*? ¿Potser perquè podem substituir *lo* per *el* quan l'article segueix una vocal, però no quan la precedeix?

És evident que aquesta mena de problemes requereix una bona fonamentació teòrica. D'aleshores ençà no m'ha estat possible emprendre un estudi a fons d'aquest tema (d'altra banda, jo no sóc lingüista), ni he vist que ningú l'hagi fet (tot i que l'estudi de Mar Batlle és remarcable i que per internet es poden trobar altres veus que reclamen fonamentadament la revisió de la qüestió). Jo puc ser agosarat, però no puc ni vull ser temerari. Sense un estudi científic clar de què cal acceptar i què no, la dissidència podria no passar de ser una frivolitat.

D'altra banda, una acció d'aquesta mena requereix un cert consens. No és un petit editor en solitari qui pot donar el pas de posar en circulació el *lo* que tants trobem a faltar. Caldria que fossin unes quantes empreses les que ho adoptessin. Goso pensar que, si ens poséssim d'acord algunes editorials en català juntament amb alguns diaris (penso concretament en l'*Ara*, en *El Punt Avui*, en *La Vanguardia* i en *El Periódico*), podríem fer el pas sense fer el ridícul (¡l'últim que hem de fer, deia Tarradellas!).

En definitiva: l'IEC ha d'acceptar explícitament el *lo* en contextos orals (demanar més, ara com ara, és demanar massa: tot arribarà); els lingüistes haurien d'emprendre estudis sòlids que ens permetessin destriar amb arguments científics de pes quins usos del *lo* neutre cal acceptar i quins no; i, fet això, uns quants editors, correctors, autors i traductors ens hauríem de posar d'acord per redimir els usos del *lo* que ho mereixen i emprar-los amb naturalitat; la benedició de l'IEC serà el punt final de l'itinerari (les institucions sempre van darrere la societat, no pas davant). Som a les beceroles del procés, però si ens ho proposem, en dos o tres anys podríem fer passos de gegant. Depèn de nosaltres.



Ignasi Moreta

@IgnasiMoreta <http://www.fragmenta.cat>

Tu iteja **Articles relacionats**

Lo més pesat de tot

Pep Coll. Lleida

Lo *lo* neutre i el el neutres o no

Joan-Carles Martí i Casanova. Elx

Defensem lo masculí

Jaume Macià . Sabadell

Etiquetes:

[IEC](#) | [Ignasi Moreta](#) | [Isidor Mari](#) | [Pompeu Fabra](#)

## Deixa un comentari

L'adreça electrònica no es publicarà Els camps necessaris estan marcats amb \*

Nom \*

Correu electrònic \*

Lloc web

Comentari \*

Borja el 20 març 2013 a les 13:08 ha dit:

Hola Ignasi,

El teu article m'ha semblat molt suggestiu i interessant. Però no hi estic d'acord, llevat del que fa referència als casos de "sagrat", "profà" i similars. Això sí que és un problema de difícil solució. Per a la resta de casos hi ha una solució senzilla i que fa anys que predico i practico sense èxit: no pensar en espanyol i escriure com si escrivíssim en francès.

Hem de reconèixer que tots, filòlegs inclosos, hem acabat parasitant la sintaxi catalana de calcs espanyols. I això és terrible. Per recuperar la puresa del català, paradoxalment, cal recórrer al francès, que ens ofereix les solucions més naturals i genuïnes per al català. Tu que deus conèixer bé el francès pots fer l'exercici. Agafa qualsevol dels casos que descrius, en els quals s'acostuma a calcar la sintaxi espanyola, i digues-ho com si fos en francès: et sortirà la forma sintàctica més genuïna en català. L'elecció del francès no és una elecció banal: també implica una presa de posició en el debat gal-loromànic/iberoromànic/llengua pont. Encara que aquestes categories presentin una certa obsolescència –com bé ha demostrat Modest Prats–, m'he inclinat sempre per la tesi gal-loromànica. No és una creença, és una decisió fonamentada en la història de la llengua i el fet de compartir un origen sintàctic, al delà, naturalment, de la nostra llengua mare.

Respon ↓

Ignasi Moreta

el 20 març 2013 a les 17:31 ha dit:

Borja, la teva solució és imaginativa. Però desenganyem-nos: no hem de pensar ni en castellà ni en francès, hem de pensar en català. I si penses en català, et surten frases amb "lo" neutre com qualsevol de les que escrivia Maragall l'any 1909. A Maragall no li calia pensar en una altra llengua. Nosaltres hauriem d'intentar el mateix.

Respon ↓

Borja

el 20 març 2013 a les 20:21 ha dit:

Devem pensar en un català diferent perquè, fora de casos com sagrat, profà, etc. no me'n surt cap.

Respon ↓

Ignasi Moreta

el 20 març 2013 a les 22:26 ha dit:

Borja, una pregunta: ¿què et sembla més català, "l'important és que vinguis" o "lo important és que vinguis"? ¿O com ho hem de dir, en català?

Respon ↓

Borja

el 21 març 2013 a les 0:14 ha dit:

Cap de les dues. No em semblen gens catalans. I sonen malament, vés. Jo diria "és important que vinguis". També podria recórrer a una versió més llarga, però amb reminiscència del calc: "el que importa és que vinguis". Però hi ha massa mots i actualment faig campanya per l'estalvi.

Aprofito per dir que la gent que defensa que cal pensar en català, moltes vegades s'aboca sense saber-ho a calcar la sintaxi espanyola, que assumeix com a pròpia, catalana. I, per tant, la gent acaba pensant en espanyol. No ens feu passar bou per bèstia grossa. Aquest debat ja s'assembla massa al del català light d'anys enrere.

[Ignasi Moreta](#)

el 21 març 2013 a les 0:45 ha dit:

Borja, cerebro que estiguem d'acord a censurar "l'important és que vinguis", que apareix tan sovint a tot arreu.

En canvi, a FB, el col·lega i amic Jordi Ferrando (Meteora) em diu: "Hola, Ignasi, jo també sóc dels que crec que, en aquests casos, hem de fer més cas al francès que a l'espanyol..." i hi afegeix un enllaç del gran Gilbert Becaud, "l'important c'est la rose". Per mi és precisament la prova que això de pensar en francès per parlar en català no funciona en absolut, perquè els francesos fan "l'important" on tu i jo diem que no es pot dir "l'important".

Pel que fa a "lo important", que tu també censurem... no ho tinc tan clar, tot i que tampoc no m'hi faria fort. M'agradaria que altres filòlegs hi diguessin la seva. Potser sí, potser és cert que "lo important" és un calc. O no. Temo que la normativa ens ha alterat la percepció de la llengua (aquest és un fenomen bastant estudiat).

En qualsevol cas, és un exemple molt diferent del lo + adjectiu en contextos filosòfics (el cas de "lo sagrat", per entendre'ns), que és el que més em preocupa.

[Ignasi Moreta](#)

el 21 març 2013 a les 0:49 ha dit:

Jordi Ferrando afegeix també:  
"L'autèntica legitimitat històrica del "lo" és en l'article personal de la parla occidental o del català antic: Perot lo Lladre encara té un carrer a Barcelona. Que Maragall i abans tota la Renaixença el fes servir com a neutre no vol dir que no sigui un castellanisme, còmode, útil, però castellanisme al capdavant. Francament, en qüestions de llengua em refio més de Fabra que dels modernistes en general, que frueïen més de la bellesa literària que del rigor lingüístic, cosa d'altra banda força comprensible i no necessàriament criticable."

Coromines, en canvi, es fiava més del català de Verdaguer, Maragall i Sagarra, que del català dels noucentistes. Espontaneïtat contra arbitrarisme. Per algun motiu hem hagut d'oblidar la traducció carneriana



del Pickwick.

Jaume

el 25 març 2013 a les 12:41 ha dit:

Dir que "cal pensar en català i no pas en francès o espanyol" per justificar la genuïnitat (o "lo genuí que és") del "lo" és molt fàcil. Però en realitat, atesa la interferència lingüística que patim (i dic patim, perquè és un patiment) és impossible. La interferència existeix i és present a tot arreu. Que la meua iaia monolingüe catalana digués "lo" tot i parlar un català l'allò més genuí, no fa que el "lo" sigui més o menys genuí. També deia "bocadillo" i "busson" (després va arribar a dir "bútsia" per bústia), per exemple. A la pràctica (com a col.laborador extern del TERMCAT que sóc) sempre recorrem a altres llengües (veïnes) per saber com ho fan. I en italià, per exemple, fan servir molt paraules com "quello che" o "cosa" a on els castellans fan servir el "lo". Potser això va en contra del principi d'economia lingüística, però és així. En totes les llengües hi ha coses poc "econòmiques", però que persisteixen malgrat tot. Crec que caldria demanar-nos:

1. és realment genuí utilitzar el "lo" neutre?
2. què fan en occità, francès o italià?

i no tenir por de fer servir formes que, potser ara poden resultar "artificials" però que, amb el temps, poden esdevenir d'allò més naturals. La llengua canvia i evoluciona de moltes maneres, i fer-ho per mantenir-ne la dignitat i eliminar-ne les interferències més profundes no és il.legítim, al contrari.

Aurora

el 24 març 2013 a les 20:41 ha dit:

I com traduiríem la frase castellana: "lo extranyo es..."? Perquè la traducció "l'extrany és..." no la veig gens clara. Si opto per "el cas estrany és..." o la cosa estranya és..., em sembla una forma molt artificial. Amb aquest problema al davant he vist que tens raó, sobretot davant dels adjectius com deies en el teu article.

Respon ↓

Nuria Jolis Olive el 20 març 2013 a les 16:10 ha dit:

Molt encertat l'article, es important per tots.  
...lo neutre es imprescindible per la transmissio amb rigor del coneixement humà...a més, es una forma bellissima!  
...no hi hauria d'haver possibilitat d'equivoc...cal posar-se d'acord, ja, ara...:-)

Respon ↓

Montserrat el 20 març 2013 a les 21:33 ha dit:

Totalment d'acord amb l'Ignasi Moreta sobre l'ús del lo en català. Massa sovint, la normativa no respecta l'ús espontani del català parlat i en el cas del "lo" pot arribar a convertir una frase concisa, concreta i natural amb una de barroca i artificial.

Referent al que diu en Borja hi estic en total desacord. Quan parlem en català hem de pensar en català i no en francès o en castellà!

Respon ↓

Ignasi Moreta el 21 març 2013 a les 0:52 ha dit:

Transcripció alguns comentaris que he rebut a Facebook:

"Lo de l'article neutre", el meu últim article a Núvol. Disposat a rebre estoicament les pedregades que em corresponguin."

Eva Piquer Vinent Si en lloc de pedregades són aplaudiments, els acceptes?

Fa 13 hores · No m'agrada · 2

Ignasi Moreta Eva, a tu t'ho accepto tot.

Fa 11 hores · M'agrada · 1

Ignacio Terrado Gràcies! Jo, que sóc de Lleida (no sé si hi influeix) em sento tan violentat en escriure "el" com a neutre que acabo escrivint "allò" ("allò bonic" enlloc de "el bonic"), però em sento fals, fins i tot pedant. El meu iaio (una altra paraula disputada per aquí: iaio) encara usa el "lo" com a article masculí, i fins i tot jo ho faig de vegades, però és veritat que, entre la gent de la meua edat, està pràcticament mort.

Fa 8 hores · M'agrada

Eva Piquer Vinent Suposo que has llegit què en pensa l'Albert Pla Nualart. Això: "Tot fa pensar que arribem al lo neutre per una evolució potser influïda –no pas interferida– pel castellà. Però la norma es va fixar en un clima cultural que recelava d'aquesta evolució, i ens va privar d'un lo sense el qual caminem coixos. I de tant que ens fa falta caiem en aberracions molt pitjors, com fer servir d'article allò o ho. Tants anys prohibint-lo fan que ara es percebi com un castellanisme més, però els nostres besavis, amb un català molt més genuí que el nostre, el deien amb tota la naturalitat. Amnistiar-lo no és fàcil, però no acceptant-lo també fem mal al català. Si la pressió del castellà no fos tan forta, potser l'hauríem d'acceptar."

Fa 7 hores · No m'agrada · 1

Sofia Gallego Matas No m'havia imaginat mai que l'article lo generés tanta lletre.

Fa 7 hores · No m'agrada · 1

Raül Garrigasait Crec que ara mateix el problema és que "Lo sagrat i lo profà", per genuí que sigui, no és percebut pels parlants com una expressió del registre formal. Per això, encara que fos normatiu, seria inadequat en el context d'una traducció d'Eliade (almenys per a mi: entenc que hi ha parlants amb altres sensibilitats). En el registre col·loquial, en canvi, el 'lo' ja es fa servir: pots trobar-lo en els diàlegs de contes de Quim Monzó, de Joan Todó i de molta altra gent. I ningú no se n'escandalitza.

Fa 7 hores · No m'agrada · 1

Ignasi Moreta Ignacio: és allò de sortir del foc i caure a les brases. Per evitar el "lo" + adjectiu, caiem en l'aberrant "allò" + adjectiu. Jo he arribat a sentir catedràtics d'universitat dissertant àmpliament sobre "allò sagrat en l'art", pensant-se que ho deien "d'allò més bé". Hem de posar més energies a desterrar "allò" + adjectiu que no pas "lo" + adjectiu.

Fa 7 hores · M'agrada

Ignasi Moreta Eva: conec el que diu l'Albert Pla Nualart. De fet, va ser la lectura del seu llibre "Això del català" el que em va fer adonar que aquí hi havia tema. Amb l'Albert ens hem escrit en alguna ocasió sobre aquesta qüestió. Em sembla que els fabrians oficials no el poden veure...

Fa 7 hores · M'agrada · 1

Ignasi Moreta Sofia: el gremi filològic és una mica llunàtic, realment! Ens deixariem matar per un article...

Fa 7 hores · M'agrada · 1

Eva Piquer Vinent Jo estic del tot d'acord amb l'Abert.

Fa 7 hores · No m'agrada · 1

Ignasi Moreta Raül: efectivament, els cent anys de normalització fabriana no passen en va. El que havíem dit sempre passem a considerar-ho suspecte, per culpa d'una gramàtica normativa que no s'ha construït sobre una bona gramàtica descriptiva. El problema no és fàcil, perquè passa el que assenyala l'Albert Pla Nualart: canviar la norma té problemes, però mantenir-la, també. Evidentment, el més fàcil és no tocar res. Però potser val la pena reajustar el que no acaba de funcionar.

Fa 7 hores · M'agrada

Ignacio Terrado Ignasi: ara mateix comentava amb un amic meu d'Alacant que hi ha una llei no escrita en l'ensenyament del català que és que, entre dues paraules o expressions equivalents, la millor serà la més allunyada del castellà. I això provoca disfuncions, com les provoca el valencianisme, que fa el mateix amb el català de Barcelona i no s'adona que, en bona mesura, acaben escrivint com es parla a Lleida o a Tortosa. Jo en sóc bastant sensible, perquè tinc els orígens a Lleida i a la Franja, però pel meu nom castellà els mestres em corregien paraules i expressions, pensant que eren castellanismes, que són catalanes de fa molts segles.

Fa 7 hores · M'agrada

Ignacio Terrado però en el cas de l'"allò" estic d'acord amb tu: no és equivalent del "lo", i molt menys pel que fa a la filosofia i la teologia, quan aquest neutre s'amara d'una significació especial. I no és equivalent perquè, si ho fos, no em sentiria violentat en escriure'l.

Fa 7 hores · Editat · M'agrada

Ignasi Moreta Ignacio: sí, tens raó, existeix aquesta norma no escrita, de conseqüències absolutament nefastes per al model de llengua. L'Albert Pla ha assenyalat molt bé que, per culpa d'aquesta norma idiota, ara no hi ha res que sigui "últim", tot és "darrer"!

Fa 7 hores · M'agrada

Ignacio Terrado o cercar enlloc de buscar

Fa 7 hores · M'agrada

Joan Safont Plumed Enhorabona per aquest important article, Ignasi. Cada vegada que he d'escriure aquest tipus de construcció tal com la diria, em torno ximple amb "el que és", "El", "allò"... De fet, podria haver escrit "Cada vegada que he d'escriure lo – o allò – que diria en el registre oral,..."

Respon ↓

**Borja**

el 21 març 2013 a les 11:36 ha dit:

Ignasi, em sap greu per Becaud, però mai de la vida hauria emprat tal expressió. He estat navegant per 'Le bon usage' de Grevisse i no hi he trobat res sobre aquest ús. Quan tingui més temps m'ho miro encara amb més profunditat.

Respon ↓

**Edu** el 21 març 2013 a les 15:18 ha dit:

Hi ha també el referent dels clàssics medievals i veig que l'articulista (no és una crítica sinó una descripció) no els ha tingut en compte. No és que pretenga que la normativa partisca estrictament dels clàssics medievals però, certament, quant a castellanismes i usos genuïns, són, òbviament, els referents més clarividents. Si més no, ens poden donar pistes per a actuar. Per exemple, en el Tirant lo Blanc hi ha una

casuística ben interessant. Jo mateix vaig fer un petit articulet per a un congrés sobre casos de 'lo' abstractiu davant 'que' (sé que ací s'ha focalitzat més davant d'adjectiu però hi està relacionat i, per al cas, també són usos no normatius però plenament catalans) en el Tirant o altres expressions equivalents. Hi vaig veure, per exemple (cite per pàgina i línia de l'edició crítica de Hauf del 2005):

- Usos de lo + que:

a) Introdueix oracions de relatiu d'antecedent implícit no humà: E tots los altres barons e cavallers loaren lo que aquest baró havia dit (114, 13). Emperò tot lo que he fet resta en grat de mon marit (709, 6).

b) Introdueix oracions d'antecedent global oracional o neutre: E lo germà tot ho atorgà, lo que lo rey volia (870, 20). car vols usar de cruel senyoria, lo que no deuries fer, puix tens desig del món a conquesta (1243, 10).

I es podria haver estirat més i veure, per exemple, contraccions al + que o del + que però mai pel + que (sempre per + lo + que).

En fi, i més coses: ço + que en procés de substitució per lo + que, etc.

Un professor de la Universitat d'Alacant, Josep Martines, té un llibre al meu parer excel·lent sobre el 'lo' abstracte al llarg de la història de la llengua. Potser és una obra amb ressò limitat fora dels cercles universitaris però el cas és que crec que respon a part dels estudis que es demanen en l'article:

<http://books.google.es/books?>

[id=5j78IS676jsC&pg=PA2&lpg=PA2&dq=lo+neutre+josep+martines&source=bl&ots=6](http://books.google.es/books?id=5j78IS676jsC&pg=PA2&lpg=PA2&dq=lo+neutre+josep+martines&source=bl&ots=6)

-

[G70ssG6N&sig=DsHelI7N\\_FFYCMwInFcDkvocxBY&hl=ca&sa=X&ei=XARLUez1JJKO7Abzs4DgCQ&ved=0CCwQ6AEwAA#v=onepage&q=lo%20neutre%20josep%20martines&f=false](http://books.google.es/books?id=G70ssG6N&sig=DsHelI7N_FFYCMwInFcDkvocxBY&hl=ca&sa=X&ei=XARLUez1JJKO7Abzs4DgCQ&ved=0CCwQ6AEwAA#v=onepage&q=lo%20neutre%20josep%20martines&f=false)

Respon ↓

Ignasi Moreta

el 21 març 2013 a les 17:13 ha dit:

Completament d'acord: al meu article hi falten moltes coses, moltíssimes. Entre elles, veure què es feia en el català medieval. Gràcies, doncs, per l'aportació.

Sobre el llibre de Josep Martines, confesso que el desconeixia. Demano disculpes a Martines per la meua ignorància. Encara que ell arriba a conclusions contràries a les meves, el llegiré amb atenció.

Respon ↓

Retroenllaç: Can Pla » RT @agusticlara: Molt interessant. "Lo de l'articl..."

Manuel Cuyàs el 21 març 2013 a les 17:12 ha dit:

Vaig escriure el que em retreu –no és cosa de corrector ni becarí– però ben content que n'estic, si a canvi he rebut de tu un comentari tan amable i generós. Moltes gràcies, i encara que jo he mantingut fins ara que qui troba a faltar el "lo" és que ha construït malament la frase, el teu brillant article em fa rumiar i pensar que en alguns casos potser sí. De totes maneres, per mi "lo sagrat i lo profà" es redueix a dir "Sagrat i profà". La falta d'articles ja indetermina i fa la funció de "neutre". Hi anirem reflexionant.

Respon ↓

Juanito el 21 març 2013 a les 18:13 ha dit:

El que és important és que discutim.

Respon ↓

Toni Cucarella el 21 març 2013 a les 20:10 ha dit:  
Ara va i l'IEC diu que no accepta això del lo, però l'AVL sí. Què fem? A qui fem cas? Fem Foc o fugim? Una casa de putes sense ama, ai!

Respon ↓

JFerrerC el 21 març 2013 a les 20:14 ha dit:  
Diuen que Francesc Matheu, escriptor i, sobretot, editor de prestigi s'oposà fins últim moment a acceptar les normes gramaticals de l'Institut d'Estudis Catalans. La seva tossuderia per mantenir l'article "lo" va provocar que els fabrians, amb el sorneguer Josep Carner al capdavant, l'anomenessin jocosament «Matheu-lo». Tot sigui dit amb total simpatia.

Respon ↓

Anna Padrès el 22 març 2013 a les 12:12 ha dit:  
Gràcies pel teu article: per treure a debat un tema que, m'has convençut, cal revisar.  
Potser sí que el que cal és un estudi complet però, tal com fas evident, l'ampli ús del "lo" i la seva perpetuació ja serien, per a mi, motius suficients per replantejar-se la normativa.

Respon ↓

Retroenllaç: [Ignasi Moreta, editor de Fragmenta, reclama la incorporació del 'lo' neutre al català normatiu | CatalunyaViva.cat](#)

Andreu Sevilla el 24 març 2013 a les 13:57 ha dit:  
Bona proposta i molt bona exposició. La meua enhorabona per haver diagnosticat un problema evident -almenys a les aules, on el contacte entre normativa i registre col·loquial és més quotidià- i oferir una solució sensata.

Ja posats a proposar, què passa amb els diacrítics? La norma és caòtica (hi ha parelles i grups d'homògrafs en què cap paraula en porta -crema/crema, fera/fera etc), en alguns casos obsoleta (té sentit accentuar cóc i cós o pórcà?), i sovint si el grup d'homògrafs és "considerable", sols en distingeix el significat d'un d'aquests (sòl, el terra, en contrast amb la resta de "sol").

El tema de la ele geminada, millor ni mencionar-lo.

Respon ↓

Miquel Adrover  
el 29 març 2013 a les 22:59 ha dit:

Andreu,

Dius que "val més no parlar de la el geminada".

No sé si saps que els mallorquins pronunciam "col·legi", "col·locar", amb un etcètera molt llarg.

I ara, per complaure't què hem de fer? Acostar-nos a l'espanyol pronunciant "colegi", "colocar"...

Ja m'ho diràs, perquè em fa l'efecte que, de cada vegada més, cadascú es contempla el propi llombrigo i rodalia i se'n fot dels catalanoparlants que no pronuncien com ell. I que s'estima més obrir la porta a les espanyolades (especialment pel que fa al vocabulari del sexe, tan ric en català-català) que no obrir el portelló a formes d'altres zones catalanes.

Anam ben calçats per a aigua!

Respon ↓

Arnau el 25 març 2013 a les 0:51 ha dit:

Per fi algú que parla clar (i català!). Les coses s'han de dir pel seu nom: els lingüistes no poden acceptar o no volen acceptar el lo neutre a la normativa perquè és un castellanisme: la prova és que no es troba al català antic (abans del 1.600) i no l'utilitzen la resta de llengües romàniques llevat del castellà. Però una altra realitat és que aquest pronom té la seva funció en català, una funció que els normatius que s'han encarregat d'enterrar-lo no han sabut reemplaçar adequadament. Diguem-ho ben clar: sense el lo neutre, la llengua queda coixa: hi ha expressions que no es poden dir, conceptes que no es poden expressar adequadament, sol·lucions llargues i complicades, fins i tot irrealistes i grotesques. Per tant, què hem de fer? Donar suport a una llengua "coixa" o fer cas del que diu la gent al carrer, encara que sigui un castellanisme, al cap i a la fi? La sol·lució és complicada, però com sempre, els parlants manen.

Respon ↓

Miquel Adrover

el 29 març 2013 a les 23:02 ha dit:

Arnau,

Si és que vols "parlar com la gent del carrer, com la majoria (almenys de les grans ciutats), posa't al castellà, passa-hi

Ja hi tornam esser, amb la murga del "català que ara es parla". No en sortirem mai.

Respon ↓

David Valls el 25 març 2013 a les 9:33 ha dit:  
molt interessant!

Penso que hi ha dos casos a diferenciar:

1. lo cotxe, lo senyal... on el castellà fa el coche, la señal. Per tant, queda clar que aquest ús és impossible que sigui un calc del castellà.
2. lo mateix, lo important, que en castellà són lo mismo i lo importante, on en aquests casos sí que podria ser un calc del castellà.

Respon ↓

Jordi el 25 març 2013 a les 10:09 ha dit:

Et recomano que et miris amb detall la primera gramàtica catalana, escrita el 1803. L'explicació és més senzilla del que sembla. Originalment (comprovable en els textos d'en Llull, etc.): lo dolent, lo món, etc. Evolució fins el 1803 del català oriental: apostrofar-ho tot per indicar la voluntat de fer elisions fluides en comptes de simptocar la parla. Fins i tot hi havia qui escrivia dobles apòstrofs en una sola paraula. Per tant, el lo neutre, evolucional igual que el lo masculí: passa a apostrofar-se, a fer-se el o aglutinar-se. En Fabra recull aquesta idea per no fer nadar contra-corrent el parlar natural dels cat-orientals. Exemple: és més senzill del que sembla (fluid) / és més senzill de lo que sembla (simptocat, anatural). Això és absolutament independent del veïnatge castellà. Les formes no catalanes estil: lo suyo es de traca sí que són contaminació, evidentment.

Respon ↓

Felip el 25 març 2013 a les 13:07 ha dit:

És lo mateix de sempre: tenim uns normativistes poc dialogants.

Respon ↓

Antoni Dalmases el [25 març 2013 a les 14:17](#) ha dit:

Magnífic article! Fantàstiques intervencions! Gran notícia: es mou!

De fet, per sota, s'ha anat movent sempre, sí. Perquè el "problema" ha estat sempre viu, sobretot quan cal corregir i ensenyar a escriure amb correcció a un cert nivell. I encara més a l'hora de crear textos amb una certa agilitat. Jo seria partidari, després d'escoltar els arguments savis que s'han fet funcionar aquí, de deixar oberta la possibilitat d'usar el LO neutre, oral i escrit, naturalment, sense posar-hi traves. Fer sentir còmode el parlant o l'escriptent és una manera de facilitar l'ús de l'idioma. I saber que la norma no està lluny de la vida real, a part que ens separa del concepte espanyol del món, facilita l'agilitat de la llengua. Ei, dic, jo, pobre de mi, simple professorat d'institut...

Respon ↓

Jes Llastra el [25 març 2013 a les 16:15](#) ha dit:

Els exemples de Maragall no són vàlids perquè llavors la llengua es trobava en un estat de depauperació lingüística que aborronava. L'article "lo" masculí esdevingué "el" i el neutre també, en són una bona prova aquests exemples valencians medievals:

"dant-li del dolç i de l'agre". Epistolari dels Borja.

" I practicant del bo y millor". Somni de Joan Joan.

"...si avia res del seu en la caixa de la dita Nicolaua". Llibre de cort de Justícia de València.

Supose que aquest procés no degué arribar a bon port a causa de la influència aclaparadora del castellà. Això és tot.

Respon ↓

Antoni Dalmases  
el [25 març 2013 a les 17:49](#) ha dit:

Disculpeu!!! El Dalmases -que sóc jo- volia escriure AGILITAT (però li ha quedat a mig camí d'HABILITAT, amb aquesta hac estrambòtica, que em desautoritza per parlar d'escriptura correcta). No sóc tan ase, malgrat haver-me-les cada dia amb àgrafs baixets, que tot s'encomana...

Respon ↓

Assumpció Cantalozella el [27 març 2013 a les 18:28](#) ha dit:

Si algú tingués compassió dels catalans i ens deixés utilitzar el "lo" com a neutre....

Respon ↓

[Retroenllaç: Brigada Mixta » Arxiu del blog » Albert Pla Nuñart: Algunes consideracions sobre el "lo" neutre](#)

Joan Sellent el [28 març 2013 a les 17:24](#) ha dit:

Ignasi, em trec el barret davant d'aquest article. Tens més raó que un sant. Lo trist és que ja hem fet tard: nosaltres aquí anar elucubrant que si gira que si tomba, que si un article o una preposició de més o de menys... i som tan infeliços com aquells dos conills que s'encantaven discutint si els que bordaven eren llebrers o conillers, fins que al final, naturalment, se'ls van menjar de viu en viu. És lo que hi ha.

Respon ↓

Sebastià Salvà el [11 abril 2013 a les 9:48](#) ha dit:  
Benvolgut Ignasi,

El teu article és molt suggestiu i interessant; però hi he trobat a faltar estudis més recents sobre la qüestió, com el de Josep Martines "L'anomenat «LO neutre». L'expressió de l'abstracció en català: una aproximació diacrònica" (2010).

Respon ↓

**Ignasi Moreta**

el 11 abril 2013 a les 15:00 ha dit:

Benvolgut Sebastià,

en el meu comentari del 21 de març a les 17.13 ja em vaig disculpar pel meu lamentable desconeixement del llibre de Josep Martines, que tracta àmpliament la temàtica. El tinc des d'ahir sobre la meva taula, i confio poder-lo llegir aquest cap de setmana.

Respon ↓

[Qui som](#) · [Manifest](#) · [Avis legal](#) · [Contacte](#) · [Política de privacitat](#) · [Normes de participació](#) · [Patrocinadors](#)

Disseny Web: iEstrategic